

ZPRÁVY

SPOLEČNOSTI FRANTIŠKA BÝLKA

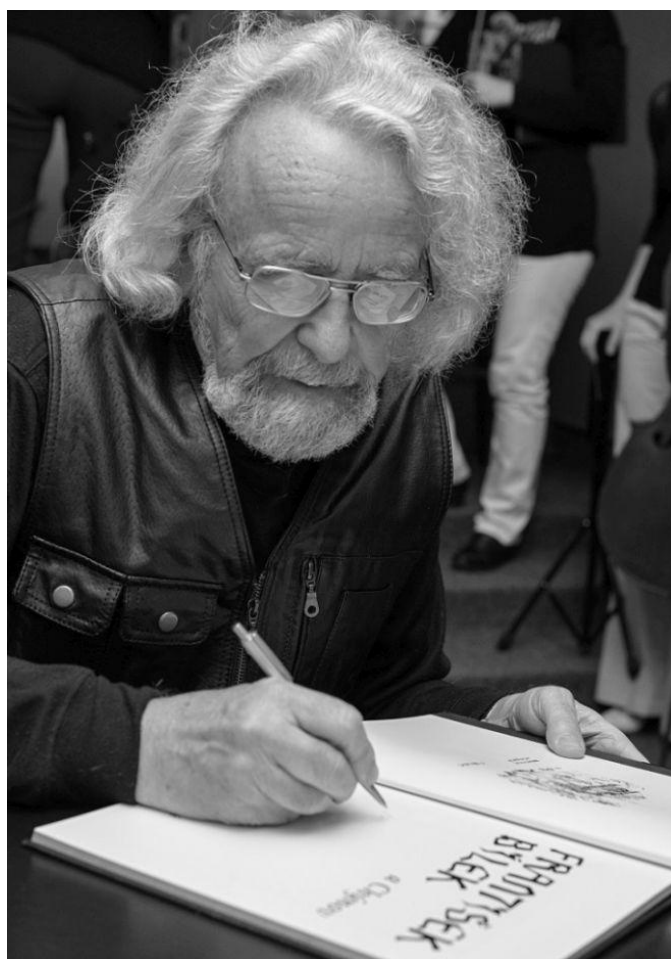

37
prosinec 2016

Obsah

Společnost F. Bílka po valné hromadě (úvodník).....	3
Rozhovor s Járrou Novotným	4
František Bílek a Jakub Deml	11
MUDr. Jan Fiala, přítel rodiny Bílkovy a Hany Benešové.....	18
František Bílek a Karel May?.....	24
Drobné zprávy	27
Z básnické tvorby našich členů (Eva Červená).....	29

*Jára Novotný na snímku Ladislava Rižáka,
fotografie k rozhovoru na str. 3-11.*

*Obrázek na titulní straně: Chýnovský ateliér F. Bílka na kresbě
Zdenky Braunerové. Reprodukce z časopisu Volné směry č. 4/1900.*

Společnost F. Bílka po valné hromadě

Po třech letech konala naše společnost opět volební valnou hromadu, ale na programu byly vedle voleb členů výboru a revizora i další důležité věci, zejména schválení nových stanov, aby odpovídaly novému občanskému zákoníku a nutné transformace občanského sdružení v zapsaný spolek.

Valná hromada se konala 8. 11. 2016 v zasedací síni Náboženské obce Církve československé husitské v Praze – Karlíně a předcházela jí recitál Amairgila Vrchatického „Ozvěny strun krále Davida“ v sousední modlitebně, bývalé synagoze, vyzdobené třinácti reliéfy Františka Bílka „Meditace ke křížové cestě“. V rámci pořadu zazněly vlastní verše autora i raně středověká poezie doprovázené hrou na harfu.

Valná hromada schválila změnu stanov a následně byl podán návrh na změnu zápisu do Spolkového rejstříku. Nový název naší společnosti nyní je Společnost Františka Bílka, z. s. (zapsaný spolek). Nové stanovy najdete na webových stránkách společnosti.

Valná hromada zvolila výbor, který bude nyní jen tříčlenný a bude pracovat v obdobném složení jako v předešlém období: předseda František Kožíšek, místopředsedkyně Alena M. Kubíčková a člen výboru pověřený hospodařením Michal Kellner. Novým revizorem byla zvolena Eva Červená. Děkujeme dosavadnímu revizorovi Aleši Nevečeřalovi a hospodáři Vladimíru Červenému za svědomité vykonávání svých funkcí.

Shrneme-li aktivity společnosti od poslední volební valné hromady v roce 2013, můžeme konstatovat celkem bohatou spolkovou činnost, která se též odrazila v přihláškách nových členů. Pravidelně, dvakrát ročně vydáváme zpravodaj Zprávy Společnosti F. Bílka. Na podzim roku 2014 jsme ve spolupráci se Společností O. Březiny uspořádali v Praze výstavu „O přátelství Otokara Březiny a Františka Bílka“, která byla počátkem následujícího roku vystavena také v Městské knihovně v Chýnově. Počátkem roku 2016 jsme v nakladatelství Malvern vydali knihu vzpomínek Bílkova švagra Viléma Nečase „Bílek. Svědectví o bratru Františkovi“. O Velikonocích 2016 jsme ve spolupráci se Společností J. B. Foerster a uspořádali výstavu Křížová cesta Františka Bílka a koncertní provedení scénické hudby Člověk a smrt J. B. Foerster. K tomu několik přednášek, promítání filmů o F. Bílkovi, vydání propagačního letáku...

Prostě – Bílkova společnost žije!

František Kožíšek

Fotograf mizejícího Bílkova světa

Rozhovor s Járrou Novotným

Jára – občanským jménem Jaroslav – Novotný (* 1939) je na první pohled charismatický a tvůrčí člověk. Jeho tvůrčí a umělecké snahy se ubíraly různými cestami, ale nejdéle se věnoval fotografování a v něm také dosáhl nejvíc úspěchů.

Věnoval se volné fotografické tvorbě, měl přes 60 samostatných výstav v ČR a 23 v jiných devíti evropských zemích, dále se účastnil asi 240 mezinárodních salonů ve 33 zemích – do roku 1989 se ale nesměl osobně zúčastnit žádné zahraniční výstavy, protože byl v nemilosti režimu. Při focení demonstrací k prvnímu výročí sovětské okupace v Praze 21. 8. 1969 byl zatčen a čtyři měsíce držen ve vazbě za pobuřování a šíření letáků vyzývajících ke stávce. Za své fotografie získal přes dvě stě cen a je zastoupen ve veřejných i soukromých sbírkách doma i v cizině. Zatím bylo vydáno sedm jeho knižních titulů: Cirkus (1989), František Bílek a Chýnov (2000, druhé vydání 2015), V takový krásný společnosti (2003), Tábořsko (2005), Pověsti z Tábořska (2006; ilustrace textů J. Wimmera), Ejhle člověk (2010) a Tábor (2012).

S Františkem Bílkem ho spojuje nejen krajový původ a bydliště (Tábořsko), ale i jakási – jak sám říká – vnitřní spřízněnost. Přitahován jeho symbolismem, podařilo se mu v roce 1980 dostat do tehdy veřejnosti nepřístupného Bílkova chýnovského ateliéru a několik let zde fotil a dokumentoval díla i interiéry. Tedy v době, kdy se vnitřní stav domu ještě od Bílkovy smrti podstatně nezměnil. Později vyšly některé tyto fotografie v knize „František Bílek a Chýnov“.

S Járrou Novotným v jeho bytě v Sezimově Ústí rozmlouval dne 23. května 2016 František Kožíšek.

Byl jste v životě fotografem na volné noze? Nebo jste měl při tom jiné povolání?

Fotografování byla vždy jen moje záliba, tedy ta volná fotografická tvorba.

A jak jste se k této zálibě dostal?

Víte, já jsem kluk z vesnice (pocházím z Myslkovic od Soběslavi), který to neměl v dětství lehké. Brzy jsem přišel o tátu, byl jsem dost nemocný a stal jsem se takovým otloukánkem. Rád jsem maloval a učitel na škole doporučoval mamince, aby mě dala na keramickou školu do Bechyně, že mám nadání – ale co tehdy na vesnici s takovou radou... Doma usoudili, že bude jistější, když půjdu na řemeslo, a tak jsem se vyučil strojním zámečníkem v Kovosvitu v Sezimově Ústí a zde také nastoupil do

zaměstnání, i když jsem k té práci neměl žádný vztah.

Proto jsem si to potřeboval nějak kompenzovat ve svém volném čase. Maloval jsem, dvacet let hrál na bicí v různých kapelách, pustil se do divadla. Tehdy vznikala malá divadélka jako byl Semafor, tak jsem si také založil s mladými lidmi z okolí takový soubor. Hry jsem si sám psal i režíroval, kamarád mně k tomu dělal muziku. Hráli jsme v klubu v Sezimově Ústí. Ale nemělo to dlouhého trvání, stihli jsme jen tři premiéry. Už tu třetí hru mi cenzoři výrazně seškrtali, připravovanou čtvrtou hru pak zakázali úplně. Ale já jsem si zase našel novou tvůrčí činnost – psaní do novin. Koncem 60. let se totiž poměry na chvíli trochu uvolnily a bylo možné otiskovat dost svobodné texty. Mojí doménou byly úvahy, které jsem doprovázel vlastními fotografiemi. Ale taky to netrvalo dlouho, přišli Rusové, upálil se Palach, pak moje zatčení na demonstracích k prvnímu výročí srpnové okupace a já jsem už do veřejného prostoru vstupovat nesměl.

Takže ten začátek fotografování souvisel s Vaší externí novinářinou?

Dá se to tak říci. Když se mě někdo v životě ptal, proč dělám to či ono (maluji, píši, fotím...), tak jsem mu vždy odpovídal, že to jsou všechno jen prostředky. Nejprve musím mít potřebu něco sdělit ostatním, a když to „něco“ potřebuji vyjádřit, hledám pro to vhodnou formu. Tužkou se dá napsat seznam nákupu nebo báseň, foťákem se dá udělat fotka do občanky nebo něco, co lze nazvat uměleckou fotografií.

Když se podíváte do té knihy (*Ejhle člověk*), tam nejsou náhodně vybrané fotky, ale jsou to cykly fotografií, dnes ve sbírkách několika uměleckých institucí. Asi nejznámějším mým cyklem je Cirkus, ale i jiné cykly ze 70. let, které byly pro moji tvorbu stěžejní, např. cyklus Příběhy, plný symbolismu – tam se objevovala ta moje spřízněnost s Bílkem.

A po celou tu dobu jste pracoval v Kovosvitu?

Ano. Až do počátku 90. let. Moje fotografie cestovaly po světě, tu a tam i něco vyhrály, měl jsem řadu pozvání do ciziny, ale soudruzi mě nikdy nikam nepustili. Např. v roce 1984 jsem vyhrál světový salon v Miláně. Když tam někdo vyhraje, tak mu potom udělají samostatnou výstavu. Tak jsme se domluvili, byla nachystána výstava a oni mě pozvali na vernisáž a taky přednést několik přednášek. Přes naše ministerstvo kultury všechno domluvili, chyběla mi už jen výjezdní doložka, kterou na ministerstvu slíbili zařídit. Chodil jsem na pasové oddělení každý den, ale slyšel stále stejnou odpověď: „Není, přijďte příště.“ Den před odjezdem jsem tam byl zoufalý, že mám zítra odjezd, ale uslyšel zase stejnou odpověď: „Není.“ Když jsem

chtěl vědět proč, odmítli se se mnou bavit. Když jsem do Milána nedorazil, organizátoři se po mně sháněli, mysleli si, že to bylo nějaké nedopatření, že jsem schopen dorazit do dvou dnů a nabízeli odklad vernisáže. I když věděli, že je zde byrokracie a nepořádek, netušili, jak to opravdu chodí. Museli mě považovat za nějakého hochštaplera, kterému všechno zařídí, ale on se na ně na poslední chvíli vykašle.

Takže u toho focení jste už pak zůstal, už jste nehledal jiné formy?

Dá se to tak říci. I když... Když se po roce 1989 změnila situace a já bych mohl courat po světě, protože mě zvali do porot různých soutěží (např. v Londýně – tam jsem tehdy sice jel, ale bylo to asi to jediné), tak přišli známí, abych šel s nimi dělat noviny (regionální). A já se dal na novinařinu a tím jsem se v podstatě odepsal od volné tvorby. Myslel jsem, že si to budu (texty i fotografie) dělat svobodně podle svého, ale nešlo to. Vydržel jsem to dělat 10 let, než jsem šel do důchodu, ale byl jsem z toho už tak vyřízený, že jsem nebyl ochoten přesluhovat ani den. Ale pak jsem vydal ještě několik svých fotografických knížek.

A jak jste se dozvěděl o F. Bílkovi a dostal se do jeho chýnovského ateliéru?

Já o Bílkovi samozřejmě věděl mnohem dříve, než jsem se vypravil do jeho ateliéru. To bylo v roce 1980 a pak jsem tam fotil šest let. A nakonec z toho vznikla ta kniha (*František Bílek a Chýnov*), která vyšla ve dvou vydáních. Ale popořadě. Já jsem si původně dělal ty knihy jen pro sebe jako bibliofilie, v jednom výtisku s originálními fotografiemi. Celé jsem si to dělal i vázal sám, jen tu ozdobnou obálku mi dělal umělecký knihař. Udělal jsem si asi 15 takových knih, v jednom výtisku. Jen toho Bílka jsem si udělal ve dvou výtiscích, jeden jsem si nechal a druhý dal paní Bártové (*Bílkově vnučce, tehdy majitelce domu – pozn. FK*) za to, že jsem tam mohl fotit.

Tak ta kniha u mě ležela mnoho let. Až jednou v důchodu jsem se na nějaké vernisáži potkal s chýnovským starostou Pavlem Eybertem, kterého jsem již trochu znal, protože jsem ho předtím jako novinář několikrát navštívil. A říkám mu, že mám doma takovou bibliofilii o Bílkovi a že mu ji přinesu ukázat. On si ji vzal a zanedlouho přišel s tím, že město je Bílkovi dost dlužno a že tu knihu vydá. Tak po mnoha letech ta kniha nečekaně vyšla. Musel jsem do ní jen nafotit sérii barevných fotek ze současného Chýnova, do čehož se mi nechtělo, ale byl to nutný kompromis, aby mohla vyjít. A asi před dvěma lety přišel znovu, že kniha je už rozebraná a že by ji vydali podruhé. Tak jsem to trochu upravil, aby to nebylo úplně stejné jako to první vydání, a vloni na podzim to vyšlo.

Vrat'me se, prosím, k té Vaší první návštěvě v Chýnově. Rozumím tomu, že jste jako rodák z Táborska o Bílkovi již věděl, ale proč jste se vypravil fotit do jeho ateliéru?

Já jsem měl v 70. letech ve své tvorbě období určitého symbolismu a tak jsem s Bílkovým dílem vnitřně souzněl a toužil ho poznat víc. Proto jsem se tam vypravil. Nevím, zda to víte, ale tehdy, po smrti Berty Bílkové – Mildové, se o ateliér starali staří manželé Hrstkovi. Paní Hrstková byla v mládí kuchařkou u Bílků. V 70. letech už bydlela s manželem v Praze, ale měli v Chýnově malou chaloupku (hned první dům po levé straně, když se přijíždí od Tábora), kam jezdili jako na chatu.

Já jsem se tehdy v Chýnově vyptával, jak by se šlo do ateliéru dostat, a lidé mně řekli, ať se obrátím na Hrstkovy. Tak jsem k nim šel a oni mě do ateliéru vzali. A když pak zjistili, že tam neudělám žádnou škodu a že nejsem žádný podrazák, tak jsem tam pak měl volný přístup a vydržel tam jezdit několik let. Vždy mi dali klíč, já jsem si tam šel sám a mohl si tam dělat, co jsem chtěl.

A myslíte, že tam tehdy mohl takto přijít kdokoli?

Tehdy o tom mnoho lidí nevědělo, ale kdo přišel a požádal je, tak tam s ním šli a ukázali mu to. A když viděli, jaký mám zájem a záměr, tak mně tam umožnili v podstatě volný přístup. Bylo to úžasné – tam byla tehdy totiž taková situace a atmosféra, že to vypadalo, jako by si právě mistr Bílek jen na chvíli odskočil na zahradu. Naprosto autentická atmosféra Bílkova ateliéru.

To je vidět z těch Vašich fotografií, ale co ostatní, obytné prostory domu?

To samé, postele s nastlanými peřinami, jak to tam zůstalo po smrti Bílkovy dcery (1971). Všechno v původním stavu, snad jen s jednou výjimkou: nahoře v podkroví měl svůj ateliér a pokoj, kam jezdil na letní byt, malíř Jan Kudláček, jako přítel rodiny Bílkovy. Několikrát jsme se tam spolu potkali a pak si ještě asi 15 let posílali novoročenky.

Takže Hrstkovi tam větrali, oprašovali prach, paní tam dávala kytky (floxy), aby to hezky vypadalo, ale jinak tam bylo vše skoro tak, jako by Bílek právě odešel.

A já jsem si všechna ta Bílkova díla bral, třeba ven na zahradu, abych si je mohl pěkně vyfotit. Ale vedle těch uměleckých děl tam byly i jiné poklady – plné skříně literatury a korespondence. A paní Hrstková mi sama říkala: „A ještě toto si přečtete, to je zajímavé...“ Takže já jsem si vždy odtud odnesl balík knih, abych si ho přečetl, a příště jsem ho zase vrátil a procházel další věci. A tak jsem se podrobně seznámil nejen s Bílkem, ale i s celou jeho generací, Braunerovou, Demlem ad. A celých těch šest let jsem se tam nijak nenudil. Byly tam štosy a štosy grafik a desek (dřevorytů), byla tam toho spousta, ale já se

Manželé Hrstkovi na zápraží Bílkova chýnovského ateliéru, okolo roku 1985. Foto: Jára Novotný.

obávám, že do sbírek GHMP se to vše nedostalo, že se to prostě „někde ztratilo“.

Pražskou Bílkovu vilu jste se nesnažil tehdy navštívit?

Ale to víte, že ano. Tam ale bylo také zavřeno a vila sloužila jako depozitář GHMP. Jel jsem tam několikrát, ale marně. Teprve někdy v polovině osmdesátých let byla vila zpřístupněna a podařilo se mi tam fotografie udělat. Bílkovy práce jsem fotografoval na řadě dalších míst, ale nemohu vynechat dnes již bohužel neexistující Sbíрку českého sochařství NG na zbraslavském zámku, v níž byl Bílek zastoupen čtrnácti významnými díly.

Já nyní marně pátrám po originálu Bílkových modelů betlémových figurek, které vytvořil jako předlohu pro dřevorezby svého bratra pro pelhřimovský chrámový betlém. Bylo to 5 malých hliněných figurek, které měla u sebe ještě koncem 60. let Bílkova dcera, ale do sbírek GHMP se nedostaly.

Já si je dobře pamatuji! Tehdy v Chýnově byly a mám je i nafocené. Vytáhl jsem si je ven na schody a vyfotil je.

(Pozn. FK: Dnes jsou ty originály neznámé. Dochovalo se jen několik sádrových kopií, které nechal v 60. letech udělat farář husitské církve Lohniský, přítel Bílkovy rodiny. Teď aspoň víme, že byly naposled spatřeny v Chýnově v polovině 80. let.)

Odhadnete, kolik jste tehdy v chýnovském ateliéru, ale i na dalších místech nafotil záběrů souvisejících s Bílkovým dílem?

Byly to řádově stovky fotek.

V jakém byl tehdy Bílkův chýnovský ateliér (celý dům) stavu, myslím stavebním?

Nic moc. Věděl jsem od paní Hrstkové, že tam zatékalo. Snažili se to nějak sami s manželem spravovat, ale neměli na to ani dost prostředků. Tak třeba jednou prodali Alšovce (*Alšově jihočeské galerii*) pár Bílkových váz, těch velkých, metrových, aby získali nějaké prostředky na opravu, ale stejně to nestačilo a hlavně to nebylo nic systematického. Pak už i Bílkova vnučka v USA viděla, že to sama neutáhne, a tak udělala to, co její babička s pražskou vilou – darovala ji galerii (*GHMP*), která pak zaplatila rekonstrukci. V souvislosti s rekonstrukcí ale nastaly jiné problémy, protože se muselo všechno z domu vystěhovat a při tom se něco i rozbilo, něco snad i ztratilo, jak jsem slyšel. Ale hlavně se pak úplně ztratila ta původní atmosféra, kterou

jsem ještě mohl zažít já.

(Pozn. FK: Já jsem se v 80. letech seznámil s panem architektem a stavitelem Zdeňkem Teichmanem /1912-1999/, ale vůbec ne přes můj zájem o Bílka. Viděl jsem u něj tehdy Bílkovy kresby chýnovského ateliéru, natištěné na pohlednicovém formátu. Ptal jsem se ho, odkud to má. Říkal, že to dostal za to, že byl pozván – ale neříkal mi kým – do Chýnova, aby dům prohlédl a řekl, co je potřeba pro jeho stavební zabezpečení udělat. Bohužel jsem se ho na podrobnosti tenkrát nevyptal.)

V jakém stavu byl tehdy ten dřevěný včelín?

Také ve špatném, galerie pak musela nechat vyrobit jeho repliku.

Ale Vy máte na svých fotkách ještě tu původní stavbu?

Ano, určitě, já ještě fotil originál. Podívejte, tedy na té fotce (v knize) je ještě vidět ten starý térový papír na střeše.

Od našeho prvního předsedy, pana Šimiceho, vím, že když do Chýnova jezdil v 50. letech za matkou a dcerou Bílkovými, tak ony používaly altán jako jakýsi zahradní altán a stolovaly v něm, když bylo vhodné počasí. Mě by zajímalo, zda tam v těch 80. letech byly ještě nějaké zbytky Bílkova včelaření, třeba úly?

Ne, tehdy to bylo využito jen jako skladiště.

Takže Vy jste tehdy ten Bílkův chýnovský dům prolezl od sklepa až po půdu? Nafotil jste každou místnost?

Pro mě, jako fotografa, byl stěžejní ateliér, ale prolezl jsem to samozřejmě celé. A fotil jsem i v jiných místnostech: toto byla např. jídelna (*ukazuje fotku*), toto byla ta horní místnost, Zeyerův pokoj, vidíte tu postel s peřinami.

Mohl byste ještě zavzpomínat na manžele Hrstkovy?

Ano, mám je vlastně také na fotografii, protože sami chtěli, abych je vyfotil. Paní Hrstková byla velice milá paní. Já jsem se od ní dozvěděl i nějaké „drby“ z jejího pobytu u Bílků, které se nikde nedočtete.

(Pozn. FK: Pan Kudláček vzpomínal, že u Bílků to chodilo tak, že si vždycky na rok vzali k sobě „do služby“ nějakou mladou dívku z Chýnova, jako kuchařku a služebnou. A během toho roku se pak dívkám dostalo jednak nějakého vychování, asi i určité malé mzdy, ale hlavně jim po tom roce Bílkovi

dali svatební výbavu. Takže o to byl prý mezi chýnovskými děvčaty velký zájem a ty, na které se dostalo, pak chovaly Bílka a jeho ženu ve velké úctě a vděčnosti.)

Co fotíte dnes? Ještě vůbec fotíte?

Ne, už skoro nefotím, nebo jen velmi příležitostně. Ale zpracovávám své starší věci a připravuji zase nějakou publikaci.

Tak přeji, ať se Vám ta práce daří a kniha může vyjít. A poslední dvojotázku, prosím. Bílkovo umělecké dílo Vás kdysi oslovilo a předpokládám, že k němu máte blízko dodnes. Co si, na základě díla, ale i toho, co jste tehdy v ateliéru nastudoval, myslíte o Bílkovi jako o člověku? A myslíte, že jeho osoba a dílo mají stále co říci dnešním lidem?

Prvotní zaujetí Bílkovým dílem pro mne spočívalo v jeho výlučně osobité výtvarné formě, zprostředkovávající obtížně definovatelnou expresivní emoci. Teprve v průběhu hlubšího poznávání a studia souvislostí jsem postupně začínal rozpoznávat i jeho niterná obsahová sdělení. Dodnes si ale netroufám říci, že bych mu dokázal plně porozumět, vždyť i jeho tehdejší umělečtí přátelé se s ním nedokázali vždy ztotožnit. Mám-li tedy na tuto otázku odpovědět, je pro mne Bílek do hloubky své osobnosti prosycen mimořádnou emocionalitou, jejímž prostřednictvím hledá odpovědi na základní podstaty lidského bytí. Tudíž na otázky všeplatné, nevymezené žádnou časovou dimenzí.

Děkuji za rozhovor.

František Bílek a Jakub Deml

Na popud a doporučení Otokara Březiny píše třiaadvacetiletý student brněnského semináře Jakub Deml, někdy počátkem jara roku 1901, vášnivě pokorný dopis – jako maličký – velikému Františku Bílkovi, s uctivým oslovením „*Drahý Mistře*“. Zná jej zatím pouze z vyprávění básníka Otokara Březiny, zná a velmi pozorně studuje jeho dosavadní práci, a dokonce se setkávají na stránkách *Nového života*, měsíčníku *Katolické moderny*, kde redaktor Karel Dostál Lutínov prosazuje Bílkovo dílo, otiskuje reprodukce,

a také, pro mnohé tak těžko pochopitelné, filozofické traktáty Františka Bílka. Vydává dokonce i jeho kresebný a litografický cyklus Otčenáš, takže jej vlastně činí předním autorem tohoto katolického listu. Jakub Deml zde zatím otiskuje jedinou drobnou práci, je ještě na skromném začátku svého spisovatelského a básnického života a svoji cestu teprve hledá.

Jen o šest let starší, devětadvacetiletý sochař má za sebou nelehkou cestu vlastního uměleckého vývoje, a protože jeho duševní založení i vlastní dílo je zásadně odlišné od toho, co bylo na přelomu 19. a 20. století bráno jako umělecky přijatelné, setkává se vesměs nejen s nepochopením, ale mnohdy s posměchem a odmítáním.

Ještě nejistý mladý Bílek se díky své podporovatelce Zdence Braunerové setkává v polovině devadesátých let s již stárnoucím básníkem Juliem Zeyerem, který brzy rozpoznává Bílkovu vnitřní poctivost, a na další čtyři roky se stává jeho rádcem a ochráncem. Zeyer je tak pro Bílka tím, čím byl později Březina pro Demla, a Deml dokonce později označil Březinu a Bílka za své ochranné bytosti.

Bílek již má za sebou řadu významných děl: Golgota, Orba, Podobenství velikého Západu Čechů, Výklad slova Madona, z kreseb například Matko! nebo Jak paprsek Slunce na dřevě života umíral, cyklus kreseb Počet a četba písmeny těla člověka a řadu dalších prací, které byly a také zůstaly tím nejlepším, co v životě vytvořil. V rodném Chýnově si již postavil vilu s ateliérem a na Demla proto působí jako sebejistý, sebevědomý a zabezpečený muž. A pochopitelně jej hlavně oslovuje a přitahuje, že jeho umění je hluboce duchovní a křesťanské.

Ale ani Deml nezůstává stát na místě, již v létě roku 1902 je vysvěcen na kněze, a v rodném Tasově slouží svou primiční mši svatou. Začíná působit v Kučerově u Vyškova, kde byla převaha německého obyvatelstva, což jej tím spíš nutí obracet se na své české vzory. Vidí Bílka přes jeho již rozsáhlé dílo (cítí, že sám ještě téměř nic nedokázal), a proto ta úcta a veliká obava před vlastním setkáním s Mistrem Bílkem.

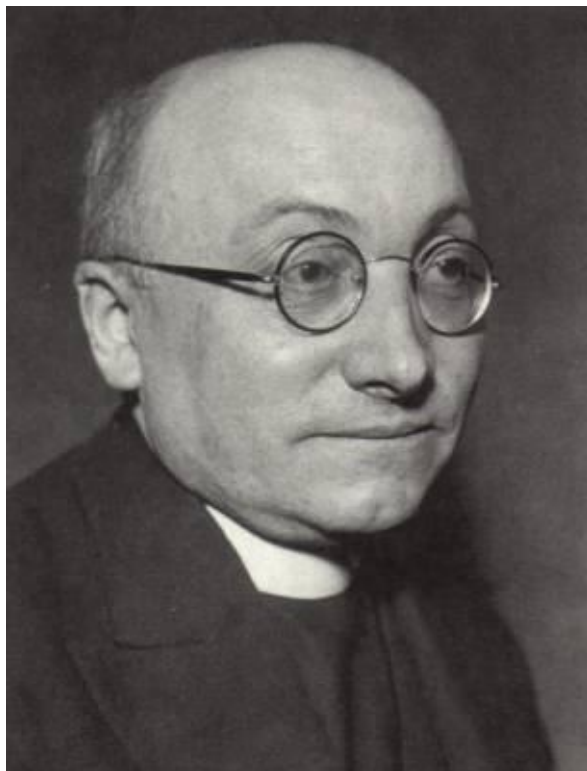
Má ještě jeden vzor, kterým je básník Otokar Březina, a tato dvě přátelství ho o dva roky později vedou až k poněkud heretickému podobenství Svaté trojice: Březina – otec, Bílek – matka, Deml – dítě. Vidí se tedy maličkým mezi dvěma velikány.

Při návštěvách u Březiny viděl Deml Bílkovy ilustrace k Březinově sbírce „Ruce“ a prý to byl právě Otokar Březina, který Bílkovi poradil, aby na jejich příští setkání přizval i Demla. Ten do Chýnova poprvé přijíždí v létě roku 1903, kde se, jak píše, „*chce schovat jako kuře pod Březinova křídla*“ a Bílkova strohá přísnost v něm vzbuzuje bázeň.

Snad na tomto setkání se Deml rozhoduje, že napíše větší studii o Bílkově

Otčenáši, kterou na radu Březinovu nakonec rozvine do celé rozsáhlé knihy „Slovo k Otčenáši Františka Bílka“. Tato kniha se stává Demlovou prvotinou. Postup prací nad touto knihou, rozmluvy s Bílkem a výklady jednotlivých obrazů můžeme velmi podrobně sledovat v jejich vzájemné korespondenci. Deml je jím stále omámen a rozhoduje se proto, že od nynějška bude sloužit Bílkovu dílu, rozšiřovat a propagovat ho, neboť oba jsou jen dělníky na vinici Páně.

V srpnu 1904 je Jakub Deml ke své převeliké radosti přesazen jako kaplan do Babic, kde je *„pouhé dvě hodiny vzdálen jak od pana Březiny, tak od pana Floriana“*.

Jakub Deml

Josef Florian v nedaleké Staré Říši založil katolické nakladatelství a v těchto letech vydává knihy ve své edici Studium, což, jak uvidíme, bude mít brzy na Demla zásadní vliv, protože on se velice rád nechává strhnout leckterou novou věcí, pokud je ovšem ta věc katolická. Bílka nyní velmi usilovně miluje, a když Deml někoho miluje, tak vřele a za všech okolností: *„jak miluji každou i tu nejmenší stopu Vaší ruky, můj drahý, každou tu čárku, tečku, podobu – neboť každá ta stopa mluví tisíci jazyky... jako by sama sebou každá Vaše kresba měla podobu všech věcí stvořených“*.

Nyní usuzuje, že Bílek s rodinou nežije v dostatku, že je mu tedy třeba pomoci. Vtáhl do této pomoci i svého faráře Josefa Ševčíka a rozhodl se po okolí Babic prodávat Bílkovy vázy, kropenky, kahance i další keramiku, kterou si nechává posílat z Chýnova, a dobrovolně a s láskou se stává jeho téměř podomním prodejcem a reklamním agentem, a protože to je Jakub Deml, tak

se vším nadšením a důrazem, tak jako by šlo o svatou věc: „*těch Vašich nádob, bratříčku můj, bylo jako kapky do jezera, tak málo, pohltilo je stotisícihlavé Brno....a má ještě větší žízeň po Vašem díle, bratříčku, také Židlochovice žízň a Němčice, Kučerov, Chvalkovice... uvidíte.*“

K Bílkově výstavě v Mnichově v roce 1905 píše a vydává svou zasvěcenou studii, v časopise Katolické moderny Nový život tiskne stať Nové oltáře, která je zásadní apoteózou Bílkova díla: „*umění Bílkovo je umění par excellence uměním náboženským a první značkou tohoto umění je asketismus, a ten Bílkovo umění má, pohleďte na jeho Ukřižovaného, na jeho Orbu...*“

„*Milý, myslel jsem mnoho na Vás*“ píše Bílek, „*zde několik svícnu črtal jsem, črtal je pro Vás*“, pokračuje celkem věcně v dopise, nad kterým Deml zajásá: „*Tedy zas Vaše slunko padlo do mé kaplanky! Ó jak ji ozářilo a oblažilo těmi svícny! Jak ji vyznamenalo, tu jeskyňku mou, ten stáječek, kam před dešti, mrazy a vichry se uchylují.*“

Deml, zdá se, právě prožívá své nejmotivnější období nejen v přátelství s Bílkem, ale pravděpodobně i celého svého života. Ještě není sžíravě ironický, ještě tolik nepláče a ještě ani hrubě nenadává, jak tomu bude hojně v pozdějších letech. Nyní mimořádně miluje a ctí Bílka, vrcholí intenzivní a láskyplný vztah k němu, k jeho práci, kterou stále oceňuje jako nejvyšší duchovní umění doby, a stále také trvá na tom: „*aby z toho Bílek také něco měl. Prosím Vás, drahý, učiňte, zařídte a objednejte všechno tak, aby Vám Vaše práce byla odměněna,*“ když objednává velký hlavní hřbitovní kříž pro Babice.

Pro Nový život sepisuje a otiskuje pětistránkový seznam „Oekonomie prací Bílkových – seznam a cena originálů“, neboli nabídkový seznam Bílkových prací určených k prodeji, se stručným popisem, a ovšem také s prodejní cenou.

Bílek se rozhodl k vydávání svého díla reprodukováného či litografovaného na jednotlivých listech, které budou volně vloženy do obálky, a Deml jej podporuje se slovy: „*já se Vám postarám o odběratele.*“ Ve stejné době začíná po vesnicích vybírat peníze na postavení hřbitovního kříže v Babicích a můžeme sledovat v dopisech co dali: bednář, půlláník, domkář, i Žid hostinský. Osobně obchází chudé chalupy, denně alespoň jednu vesnici, příště druhou. Není mu to stydno, není to pod jeho úroveň, je to na „*Vašeho Krista*“, píše Bílkovi.

Také shání adresy odběratelů sešitů Souborných prací Františka Bílka, které začal vydávat pod svým jménem jako vydavatel a nakladatel, ale Josef Florian, vydavatel ve Staré Říši, ho upozornil, že tak to zákon nedovoluje, že Deml nesmí pod svým jménem vydávat práce někoho jiného. Nabídl také řešení: Deml bude práce vydávat dál, ale pod hlavičkou staroříšského Studia, jehož redakce se v březnu roku 1905 ujal. Florian měl jednu podmínku, že se musí sejít nejméně 200 subskribentů. První ohlasy budily optimismus co se odbytu týká, ale později se denně poštou vracelo deset až čtyřicet exemplářů,

často nevratně poškozených. O Souborné práce Františka Bílka není zájem a finančně to je krach. Asi po roce, podle svého slibu, Bílek zbylé exempláře vykupuje a odváží si je do Chýnova. Tam zůstanou ležet dlouhá léta a až ve dvacátých letech se slepotisky z tohoto souboru objevují na Putovní výstavě prací Františka Bílka po českém venkově.

Deml začíná pracovat pro Studium a Josef Florian ho přísně napomíná: „*Kdybyste, důstojný pane, tak miloval a fedroval Jméno Nejsvětější, jako milujete a fedrujete jméno Bílek – což pak schází, aby z Vás byl světec.*“ A Jakub Deml si to bere vážně k srdci a začíná svůj vztah k Bílkovi přehodnocovat. Zároveň mu však konzistoř přísně zapovídá redaktorskou a spisovatelskou práci a Deml musí ze Staré říše odejít.

Také s Josefem Florianem si Bílek vyměnil několik dopisů. Několik jeho prací, které Florián viděl, se mu velmi líbilo, a to tak, že ukázky poslal svému idolu, francouzskému katolickému spisovateli Léonu Bloy, jehož knihy obdivoval, překládal i vydával a na jehož názoru mu zásadně záleželo. Léon Bloy tvrdě a lakonicky prohlásil, že předložené práce nejsou katolické, že je vytvořil heretik či nevěrec, a nestojí tedy za to, aby jim věřící člověk vůbec věnoval nějakou pozornost. To byl dostatečný důvod pro Floriana, aby Bílka odmítl i on a působil v tomto směru i na Demla.

Takže Deml pod vlivem Floriánovým nakonec nahlédl, že dosti bylo Bílka, a ve svém posledním dopisu tohoto prvního období Bílkovsko-Demlovského vztahu píše zajímavý závěr: „*Mé naděje v úspěch Vašeho Díla byly příliš veliké, vzhledem k českému a jinému publiku, a proto příliš silné je nyní i moje mlčení – je to nutné. Jen to je nejosudnější, že ať tak dím, majetník nadějí umírá se svými nadějemi, čili, že strom neplodný vytínáme. I Vás Nebe zachovej.*“

Deml jako důvod rozchodu uvedl jejich někdejší rozepři v Chýnově, „*pro Bílkův nemožný názor na Církev a kněžství*“, ale později uznal, že onen důvod nebyl dostatečný a pravdivý, že skutečným důvodem rozchodu byl opravdu Josef Florian.

K rozkolu dochází v dubnu roku 1906. Deml se pro časté neshody s konzistoří, která mu např. zakázala jeho spisovatelskou činnost, rozhoduje požádat o deficienci, které biskup Huyn vyhovuje v březnu roku 1907. Deml ze zdravotních důvodů odchází z církevní správy a okamžitě se vrací do Staré Říše, kde obnovuje svoji redaktorskou práci v edici Studium. Vydává svoji druhou knihu „*Notantur Lumina*“ (s portrétem od Františka Bílka), Homilie, několik dalších knih a věnuje se také překladu.

Na místě redaktora setrvává do roku 1911, kdy po hluboké roztržce

s Josefem Florianem a Antonínem Ludvíkem Střížem definitivně ze Staré Říše odchází. Ještě několik měsíců po něm Stříž s Florianem střílejí nevráživá slova ze stránek svého sborníku Nova et Vetera.

Nyní je Deml téměř bez jakékoliv podpory a žádá tedy konzistoř, aby se zase mohl do duchovní správy vrátit. Když pak zemřel jím milovaný babický auditor Josef Ševčík, na jehož faře strávil několik let, ztrácí i svůj poslední azyl a z přátel mu zbyl již jen Otokar Březina. Je mimo své kněžství, bez přátel, takřka bez příjmů a bez domova.

Bílek je naopak na vrcholu sil. V těch letech vytváří taková díla jako je socha Úžas, dokončuje model Národního pomníku pro Bílou horu, věnuje se funerální plastice, v edici Meditace vychází nejzásadnější filozofický souhrn jeho idejí a vlastních náboženských představ „Stavba budoucího chrámu v nás“, vydává cyklus 37 litografií „Cesta“, a v letech 1910-11 staví svůj pražský ateliér – abychom jmenovali alespoň to nejpodstatnější. V těchto letech ale také Bílek dosahuje vrcholu své tvorby, který již nikdy nepřekoná a jen málokdy se k němu přiblíží.

Osobní kontakt i korespondence je obnovena koncem roku 1912. Byl-li viníkem rozchodu Demla s Bílkem Josef Florian, je nyní nepřímo prostředníkem jejich opětovného setkání, tentokrát tím, že odmítl Jakuba Demla. Josef Florián uměl být zarputilý nepřítel.

Šest let jejich rozchodu ale mnohé změnilo. Po bývalé vášnivosti a vroucnosti není ani stopy a Bílek již pro Demla není tím jediným, kterému věnuje svou pozornost. Je ale pravda, že nový vztah je vyrovnanější, již tu není Bílek – matka a Deml – dítě. Dítě vyrostlo a již Bílka tolik neadoruje, ale zve ho ku spolupráci dvou rovnocenných autorů. V následujících letech tak bude Bílek přečasto figurovat v mnoha Demlových knihách, Deml již však Bílkovi ani jeho dílu oddaně neslouží, ale využívá je pro jeho nespornou velkou duchovní a uměleckou hodnotu.

Od roku 1915 a hlavně 1916 se korespondence opět množí, přátelé si píší i několikrát za měsíc, ale někdy zároveň zanechávají nepříjemný dojem, že si píšou pouze dva blízcí obchodní přátelé, vyměňující si informace o zboží.

Ovšem válka je v běhu a zkušený venkovan Deml opakovaně podporuje nepraktického pražáka Bílka zakázanými zásilkami potravin, čímž mu prokazuje křesťanskou lásku a svým vtipem přece jen protepluje někdy trochu studené dopisy: *"Milý příteli, posílám Vám ze své poutnické výbavy plechový hrníček na důkaz lásky své! Pod těmi škvarky jsou játra, o nichž řekl anděl Tobiášovi, že jsou užitečná k lékařství! Pozdrav! J.D. 14. 2. 16"*

Od doby obnoveného vztahu v roce 1912 až do roku Bílkovy smrti v roce 1941 vychází řada Demlových knih s Bílkovým grafickým doprovodem. Básně

„Miriam – kniha lyriky“ Bílek litograficky přepsal a doprovodil hojnými drobnými kresbami, takže to je jedna z nejuvýpravnějších společných prací, stejně jako Slavík sv. Bonaventury, pro který Bílek, kromě dřevorytů, vytvořil i velmi vkusnou slepotiskovou vazbu. Obě knihy patří k tomu nejlepšímu z jejich společné práce.

V druhé půli dvacátých let se jejich dopisy přechoasto omezují na přání: *„k druhému půlstoletí, ku stříbrné svatbě, k velikonočním či vánočním svátkům...“* a přes oslovení z roku 1926 *„Rozmilý Jakube“*, působí některé dopisy velmi konvenčně a studeně, jakoby byly psány z pouhé slušnosti. V Demlově rodišti Tasově vytvořil Bílek několik náhrobků a Deml Bílka zase svedl k účasti na sokolské myšlenke v knihách Sokolská čítanka a Česno, které výtvarně doprovodil, a Bílek pak vytváří také portrétní reliéf Jindřicha Fügnera, jednoho ze zakladatelů Sokola, ale cesta to je pro oba slepá.

Rozchází se i ve víře, když se Bílek po seznámení s Karlem Farským účastní zasedání církevního výboru nově založené Československé církve, a posléze i s celou rodinou k nové církvi konvertuje. Deml byl jediným katolickým knězem, který takřka bez výhrad podporoval a uznával jeho dílo, které bylo jinak katolickou církví vesměs odmítáno jako heretické, jako bludná cesta. Zklamaný Bílek si tak u nové církve sliboval lepší vztahy a... také zakázky. I to byl, zřejmě, jeden z důvodů konverze.¹

Přátelství, a tím i korespondence, končí na jaře roku 1928. Jaksi vyvanulo. Oba žijí dále dost bohatým životem, občas se i potkají, ale nestýkají se. Deml dále vydává své knihy, dál se seznamuje a opět rozchází s řadou přátel, ale jak se zdá, vzájemně se s Bílkem již nepotřebují a nevyhledávají.²

Přesto jejich společné dílo vidíme v mnohých Demlových knihách, vidíme mnohé náhrobky v Tasově i jinde, hřbitovní kříž v Babicích, vše vzniklé z popudu Jakuba Demla. Soubor článků Jakuba Demla o Františku Bílkovi by vydal na samostatnou knihu, ale to vše je pryč.

O síle a vášnivosti, o citu a žalu, nepochopení a zklamání, i o proměnách původně tak živého vztahu a také o jeho fádním konci, se nejlépe poučíme ze vzájemné korespondence³.

Pavel Myslín

---

¹ Podrobněji viz Jindra, Martin: František Bílek a jeho rodina v Církvi československé. In: Víra a umění Františka Bílka. Sborník projevů přednesených na konferenci k 70. výročí umělce (6. 11. 1872 – 13. 10. 1941). Církev československá husitská, Praha 2012; str. 35-76. Pozn. red.

² K definitivnímu rozchodu, alespoň ze strany Bílka, pak zásadně přispěla Demlova kniha „Mé svědectví o Otokaru Březinovi“ (1931). Pozn. red.

³ Číslo jednací: láska. Vzájemná korespondence Jakuba Demla a Františka Bílka. 2 svazky. Dauphin, Praha 2012.

MUDr. Jan Fiala, přítel rodiny Bílkovy a Hany Benešové

V roce 1991 kontaktoval tehdy nově vzniklou Společnost Františka Bílka (SFB) také MUDr. Jan Fiala z Jindřichova Hradce, jeden z mnoha ctitelů Bílkova díla. Do SFB vstupovat nechtěl s odůvodněním, že je mu už 80 let a že už je starý (v tu chvíli netušil, že je mu zde na Zemi vyměřeno ještě dalších 15 aktivních let). Nicméně jinému členu SFB předal jako dar společnosti část svého výstřížkového archivu o Bílkovi a především svou korespondenci s Bertou Bílkovou, resp. dopisy od Berty Bílkové starší i mladší jemu adresované. Tato archivní složka se nedávno dostala do rukou výboru SFB, který se ji rozhodl zpracovat a informovat o ní členy společnosti, především o složce zmíněné korespondence. Tedy nejprve: kdo to byl Jan Fiala?

Životní pouť Jana Fialy

Narodil se 19. 8. 1912 v Žatčanech u Brna v rolnické rodině jako nejstarší ze tří synů. V mládí byl nadšený sokol, atlet, fotbalista i závodní jezdec na koni (v Židlochovicích jel závod na 1500 m za přihlížení prezidenta Masaryka). Vystudoval lékařství na Masarykově univerzitě v Brně, ale dva týdny před jeho promocí zavřeli Němci vysoké školy. Za války dělal oficiálně praktikanta, ale v podstatě zastával funkci obvodního lékaře v Sezimově Ústí u Tábora, kde se též seznámil se svojí budoucí ženou (svatba na jaře 1945). Těsně po válce odpromoval a již v červnu byl vyslán jako obvodní lékař do pohraničí, do Dolních Dunajovic u Mikulova, kde panovaly velmi těžké podmínky. Stal se zde dokonce předsedou národního výboru, ale v roce 1947 se s rodinou vrací zpět do Sezimova Ústí. Do jeho obvodu patřila i vila prezidenta Edvarda Beneše.

Když 3. září 1948 prezident ve své vile zemřel, byl k jeho ohledání a vystavení úmrtního listu povolán právě doktor Fiala. Přes nelibost svých nadřízených se zúčastnil prezidentova pohřbu a získal si důvěru vdovy, Hany Benešové. Stal se jejím lékařským poradcem, ošetřoval i jejího bratra Václava. Paní Benešová ho zvala i s celou rodinou vždy na své narozeniny (16. července) k sobě do vily na oslavu, tento zvyk dodržovala až do své smrti. J. Fiala k ní ale také přiváděl zajímavé osobnosti z oblasti lékařství i kultury.

Nejen proto se stal pro nový režim nepohodlným, byl také věřící člověk a odvážný muž, který se nebál veřejně kritizovat praktiky KSČ. Byl často překládán z místa na místo, někdy přímo ze dne na den, takže působil na mnoha místech Jižních Čech, naposledy v Jindřichově Hradci a okolí, kde

ordinoval až do svých osmdesáti let. Vykonávat svoji profesi mohl jen díky tomu, že byl akutní nedostatek venkovských obvodních lékařů.

Zúčastnil se také pohřbu Hany Benešové v Praze, na což později vzpomínal: „Bylo to 7. 12.1973. Hodina rozloučení byla stanovena na 14.30. Ale už od dopoledne byla obřadní síň strašnického krematoria zaplněna do posledního místa k sezení i stání. Jen první řada byla pořád volná pro účastníky předcházejících obřadů. Už se přehouplo poledne, když vystoupil obřadník a řekl: „Pohřeb paní Hany Benešové se odkládá na zítřek, vyklidte obřadní síň. Legionáři, kteří tvořili většinu účastníků, se ani nepohnuli. Výzva se několikrát opakovala, marně. Režim musel kapitulovat, přece jen asi nechtěli dát vyklidit krematorium policií. K rakvi přistoupil čtyřiašedesátiletý generál Antonín Mikuláš Číla a začal biblickými slovy „Ženu statečnou kdo nalezne...“ Potom promluvil katolický kněz, ten jenom krátce. Nato přišel mistr Haken, byl požádán, aby zazpíval Biblické písně. Obtížně se protlačoval ke katafalku, bylo tam opravdu hodně lidí. Taky hodně tajných, samozřejmě. A když pěvec dozpíval, rakev začala odjíždět. V ten moment se z obecenstva ozvalo: „A kde je hymna?“ A už celé krematorium nasadilo: „Kde domov můj...“ Varhaník se pokusil hymnu rušit, několikrát udeřil do kláves mimo

Rodina Fialova na návštěvě u paní Benešové v roce 1960 (?). Zleva: MUDr. Jan Fiala (v černém obleku) a před ním jeho syn Eduard, H. Benešová, před ní Anna Fialová (mladá děvče v bílých šatech), Anna Fialová (manželka MUDr. Fialy). Foto: archiv Anny Fialové

rytmus. Ale při slovech „a to je ta krásná země“ to vzdal, tak jsme mohli dozpívat nerušeně. A když jsme vyšli ven, stála tam učitelka z Kožlan, Benešova rodiště, měla s sebou školáky, a aby se uplatnili, tak zpívali Ach synku, synku... Tak končil pohřeb někdejší první dámy Hany Benešové.“ (Citováno z rozhovoru J. Fialy pro Lidové noviny, 3. 11. 2001.)

Dr. Fiala se o své pacienty staral velmi obětavě, bez ohledu na volný čas. Jako člen Čs. červeného kříže a okresní osvětový lékař přednesl stovky přednášek o rizicích kouření či pití alkoholu apod. Za tyto zásluhy obdržel později medaili Alice Masarykové. Od mládí, kdy osobně poznal prozaika a dramatika Aloise Mrštíka, se intenzivně zajímal o kulturu a umění. Měl mnoho přátel mezi básníky, malíři či hudebníky, ale nebyl jen pasivním konzumentem umění. Hrál ochotnický divadlo i režíroval – v Soběslavi např. hru Maryša, v Jindřichově Hradci dokonce opery Rusalka a Evžen Oněgin za účasti herců a sólistů Národního divadla. Rád a dobře zpíval – ještě ve svých osmdesáti letech zpíval v kostele sólově jednu z Dvořákových Biblických písní – „Hospodin je můj pastýř“.

Jan Fiala byl velmi vitální člověk, i ve svých 95 letech se staral o malé hospodářství: jako myslivec choval lovecké psy (založil chov výmarských ohařů v ČSSR), dále poštovní holuby, králíky, muflony i kozu. Intenzivně se zajímal o veřejný život a byl aktivním dopisovatelem mnoha časopisů a regionálních novin. Zemřel po krátké nemoci 16. 1. 2008.

Setkání s Bertou Bílkovou

Jako umělecky orientovaný a věřící člověk J. Fiala znal a obdivoval dílo Františka Bílka. Při jedné návštěvě Chýnova v roce 1949 se setkal a seznámil s paní Bertou Bílkovou a její dcerou, s oběma byl nadále v přátelském písemném styku až do jejich smrti. Bertu Bílkovou také uvedl k paní Haně Benešové.

Korespondence s Bertou Bílkovou

Dochovalo se nám 8 dopisů a 25 dopisnic (pohledů nebo přání), které Berta Bílková (starší i mladší) adresovala Janu Fialovi, a to z období 11. 9. 1949 až 14. 1. 1961. Naopak v Bílkově archivu v GHMP se dochovalo 11 dopisů J. Fialy Bertám Bílkovým.

Obsah korespondence

Rozsahem se jedná o pohlednice s několika větami obecného charakteru až po čtyř stránkový dopis, ve kterém je místo pro objasňování životních postojů. Taková je korespondence mezi Bertami Bílkovými a Janem Fialou, která se vždy nese ve velmi uctivém a upřímném duchu. Přestože píšeme "Bertami Bílkovými", psala většinu Berta starší. Její dcera Berta Bílková – Mildová odeslala jednu pohlednici psanou zřejmě ve spěchu obyčejnou tužkou. A pak jedno vánoční přání z r 1966, které je zajímavé tím, že je na

titulní straně ozdobeno kresbou chýnovské "chaloupky" od Zdenky Braunerové, která je i na titulní straně těchto Zpráv.

Berta Bílková často psala na závěr kromě obvyklého zdvořilého *upřímně se poroučí* či něčeho podobného také něco laskavého pro děti a manželku J. Fialy: *“Žehnám Vaším krásným dětem i pravdivému Vašemu rodinnému štěstí a poroučím se, vážený pane doktore, přátelské Vaší přízni i v pravdě milostné Vaší choť!”*¹ nebo *“Požehnejte za nás, prosíme, drobné hlavinky rozkošných svých dětí a pozdravte srdečně půvabnou svou choť!”*²

*MUDr. Jan Fiala ve věku 95 let; snímek ze 24. 6. 2007.
Foto: archiv Anny Fialové*

Doktor Fiala psal s nemenší úctou. A připomínal i úlohu Berty Bílkové starší i její dcery jako strážkyní odkazu Františka Bílka: *“...tvrdíme, že pokračujete úspěšně v nedokončeném díle mistrově: vracet lidem vědomí jejich božského původu, síly a bezpečnosti v oddanosti k Němu a díky za všechno dobrodiní...”*³ Z dopisů je cítit vzájemná důležitost a opora, kterou poskytovaly občasné osobní setkání: *“Dovolíme si Vás navštívit, abychom osobně stiskli ruce a slyšeli Váš tichý, hojivý a posilující hlas.”*⁴ Ve stejném dopise se svěřuje i se svým rozhodnutím k přestěhování a důvody, které k tomu vedly: *“Sez. Ústí bylo prubířským kamenem po stránce lékařské, osobní a hlavně náboženské a já jsem prošel ohněm poznání posílen a pevným krokem kráčím po cestě k Bohu a se mnou moje rodina.”*

V nejdelším dopise z celé korespondence (4 strany) se Doktor Fiala (po vzoru Berty Bílkové píšeme velké D) vyznává ze svého názoru na svůj život i jeho dílo. *“Někdy si myslím, že tolik štěstí rodinného prožívat je pro mne velkým závazkem, abych je splatil svou prací za odstranění bolestí ze světa... Jsem šťasten, že jsem se probojoval po letech hledání správné cesty praktického lékaře k jediné správnému názoru a sice, že moje slovo a útěcha jest stejné váhy, stejným lékem, jako můj zákrok lékařský.”*⁵

Na závěr citujeme jeden celý dopis Berty Bílkové z 29. 8. 1956. Otevřeně v něm popisuje své každodenní niterné rozpoležení. Je to vznešené a dojemné. A neméně silné, byť smutné jsou závěrečné věty o úmrtích dvou jejích přítelkyň.

Vážený a milý pane Doktore,

Děkujeme za obšírný a zajímavý dopis, líbezný obrázek i věrné vzpomínky.

Všechny Vaše zprávy nás zaujaly. Krásný Váš postoj k ušlechtilému životnímu poslání. Kéž ochrana Nebeského Hospodáře Vás stále provází statečností i vytrvalou lidumilností obdarovává, i rodinným štěstím. Vaší půvabné paní, jež je tvořitelkou domácího souladu i tělesného rozkvětu celé rodiny Vaší, náleží vděčné naše přátelské uznání! Bůh Vám ji zachovej ve výborné svěžesti.

U nás stále rušno!

Bertička pečuje s horoucí láskou o žár krbů pracoven Bílkových. S láskou spolupracuji na jejím ušlechtilém díle, pokud moje zdraví, životní můj podzim dovolují. S modlitbou počínám každého jitra svůj pracovní den, s prosbou o požehnání i zdar mojí práci – a pokorným díkyčiněním svůj den uzavírám – za Nejvyšší přispění mému úsilí! Žiji u vědomí stálé duchovní přítomnosti nejdražší bytosti – v světlo proměněné. Vnímám tiché žehnání, jež vybavuje v mém nitru křehké blaženství!

Vaše herecké působení, milý pane Doktore, nás zaujalo. Činohru známe z Tylova divadla v Praze; vyvolala živý ohlas v četných reprisách. Tak rády bychom byly přítomny vystoupení Vašemu! Ale Táborské představení se Bohužel koná v úmrtní den našeho tatíčka. Patnácté výročí Jeho odchodu! – Velmi litujeme a omlouváme naši nepřítomnost.

Dne 9. září, v neděli, o 4 h. odpolední ve sboru církve Československé konán bude koncert duchovní na oslavu smutného výročí tatíčkova skonu s promluvou Bertičky.

Upřímně zveme.

*Rozkošnou Vaši rodinku i Vás, drahý pane Doktore upřímně pozdravují
Berty Bílkovy*

Vaše Táborské přátele upozorním na „Pacienta 113! A těším se na jejich referát.

Letošní jaro vzalo mi dvě vřele mně oddané bytosti: Dobrou Francouzku Jeane Hadér – (Vám známou, pane Doktore, z poslední návštěvy Vaší u nás). Zemřela v Bayreuthu rakovinou obličeje. A paní Annu Kostečkovou, vdovu po profesoru zubního lékařství na Karlově universitě. Zemřela rakovinou pankreasu.

Velmi jsem trpěla jejich skonem.

František Kožíšek a Michal Kellner

Děkujeme paní Anně Fialové a Anně Švehlové za poskytnutí fotografií a informací o životě Jana Fialy.

Veškerá dochovaná korespondence mezi Janem Fialou a Bertou Bílkovou bude v přepisu (v případě dopisů B. Bílkové i v kopii) zveřejněna na webových stránkách www.spol-fb.cz. Originály dopisů a dopisnic Berty Bílkové předá Společnost F. Bílka do archivu Bílkova centra Galerie hl. m. Prahy, aby se tak celá vzájemná korespondence zkompletovala na jednom místě a byla přístupná veřejnosti.

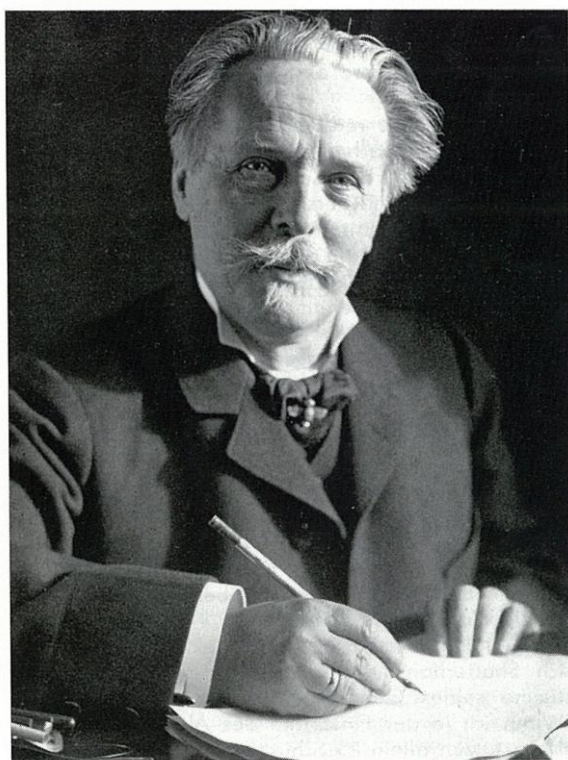

-
- 1 dopis B. Bílkové z 11. 9. 1949
  - 2 dopis B. Bílkové z 29. 2. 1951
  - 3 dopis J. Fialy z 4. 9. 1949
  - 4 dopis J. Fialy z 27. 6. 1951

František Bílek a Karel May?

Takové spojení se zdá být zdánlivě nemožné. Křesťansky hluboce mravný český výtvarník a mystik (1872 – 1941) a německý dobrodružný romanopisec s kriminální minulostí (1842 – 1912)? Ten první je právem řazen mezi přední domácí umělecké a duchovní solitéry, ten druhý mezi evropsky úspěšné spisovatele jen lehkého žánru. Jejich životní osudy byly různorodě pestré a složité, ale v některých momentech i pozoruhodně podobné. Od vizionářských hlasů uvnitř obou hlav a srdcí až po bolestně vnímané odmítání jejich prací částí kritiky a veřejnosti.

Karel May. Foto: archiv K. Deniše.

Čtenářská zkušenost chýnovského rodáka s *Vinnetouem* a spol. je krajně nepravděpodobná, neboť v devadesátých letech 19. století, době vrcholného ohlasu literárního indiánského náčelníka, už se věnoval problematice značně dospělejší. Otázkou zůstává, zda snad mohlo Bílka oslovit Mayovo pozdější poctivé hledání víry, uctívání Ježíše Krista, vstup mezi symbolistické intelektuály či jeho pacifismus, vysoko hodnocený třeba nositelkou Nobelovy ceny Berthou von Suttner. To jsou však jen nikým nepotvrzené souvislosti, dané částečným tematickým a časovým protnutím jejich tvorby a existence. Zato zcela konkrétní a velmi zajímavý pohled na jejich možnou vzdálenou spřízněnost přinesl český malíř Gustav Krum (1924 – 2011), vyznavač odkazu obou mistrů.

V pozůstalosti tohoto jihlavského rodáka, skvělého ilustrátora desítek knih, včetně Mayových, možno nalézt materiál, překvapivě propojující tvorbu Františka Bílka s pozdními pracemi drážďanského prozaika, básníka a dramatika. Ten totiž, zejména po roce 1903, opustil většinou jen dětsky napínavý charakter předchozího díla. Své románové alter ego, Old Shatterhanda/Karu ben Nemsího, pro tu příležitost proměnil v hledače lidského a náboženského porozumění, především v také tehdy prudce konfliktním prostředí Blízkého východu. V troskách babylonské věže, písečných pouštích Arábie, divokém Kurdistánu či bájně Sitaře na něj nechal působit vlivy biblických, ale mnohdy ještě starších tajemných nauk či filozofií s cílem vytvoření ideálního spravedlivého světa, Džinistánu. Tyto knihy doplnil znamenitými, zcela nepopisnými obálkami významný německý malíř Sascha Schneider (1870 – 1927), čelný představitel symbolismu, člen širšího okruhu tvůrců kolem ještě slavnějšího Maxe Klingera (1857 – 1920).

Sascha Schneider: obálka německého vydání románu Winnetou (nakladatel F. E. Fehsenfeld, počátek 20. století). Foto: archiv K. Deniše.

A tady se dostáváme k samé podstatě věci. Gustav Krum totiž píše: „Já bych si spíše představil našeho Františka Bílka, v jehož díle nacházím určité paralely. Byl by adekvátním ilustrátorem knihy 'Ardistanem do Džinistanu'. Pro fantastickou kapitolu o soudu v podzemních kobkách, tzv. 'Džema mrtvých a džema živých', ve které vskutku vstávají mrtví, pronášejí své soudy nad příslušníky ardistanských panovníků a opět se vracejí do svých

sarkofágů. Představuji si motiv provedený dřevorytem: Na trůnu sedí Abu Šalem, krásný stařec předsedající soudu, na stole před sebou má objemnou knihu všech hříchů vládců Ardistanu. K. May píše: 'Byly tu seznamy poprav, vypovězenců, lidí, jimž zkonfiskováno bylo jmění, lidí nevinně odsouzených, otevřených loupeží i vražd a jiných násilností, mocí a lstí provedených. Nejen číslice zločinů, ale i jména škody utrpěvších byla tu přesně uvedena. Byly tu dokazovány zločiny na zločiny, nelidskost, lstivost, záludnost, podvod na podvod'. Z takové ilustrace by asi staříček May byl překvapen a dojat, co nad průměr vynikající český symbolista dokázal z literární vidiny přetvořit na smyslovou realitu.' (Gustav Krum, Památce mých přátel. <http://www.zdenekburian.cz/cs/vystavy-a-akce/vystavy-zdenka-buriana-v-mzb-1992-2011/2002.html>).

Je už asi navždy nevylušitelnou hádankou, jak dalece by se charaktery, představy a práce tak odlišných lidí, jakými nesporně byli František Bílek a Karel May, mohly ve skutečnosti setkat. Až ezotericky hypersenzitivní synové své doby, dodnes fascinujícího období fin de siècle, s momenty složitého hledání, přechodné slávy, trpkého zklamání i zdánlivého zatracení. S doloženou touhou být četnými dopisy i přednáškami v kontaktu s přáteli a obdivovateli i souběžným uzavřením se do jen rodinného kruhu. Oba, ještě za jejich podobně sedmdesátiletých životů, ke stáru ustoupili ze středu zájmu davů, pozbyli dřívější množství zakázek a statisícové prodeje knih. Bílek pak často marně nabízel to nejniternější a podle jeho názoru nejlepší, co kdy vytvořil. May byl hluboce poznamenán malým ohlasem jeho dramatu Babel und Bibel nebo románů z cyklu V Říši stříbrného Iva či Ardistan a Džinistan. Ty totiž považoval za vyvrcholení svých snah, do té doby jen načrtnutých ve zhruba šedesátce knih.

Dejme těmto trvale významným pánům spravedlivou šanci. Pro mě je to snadné a příjemné, mám totiž oba souběžně rád už od mládí. Krumův impuls se tak pro mě stal vítaně logickou spojnici fandovských preferencí. Nepředpokládám, že příznivci Františka Bílka jsou nutně i dospělými čtenáři Karla Maye, když jejich vzpomínky na Syna lovce medvědů jsou nejspíš dávnou minulostí. Zkusme se však v dobrém slova smyslu protrápit nejednoduchou četbou či alespoň prolistováním jeho pozdních děl. Dost možná se vám u těch nejvydařenějších fantazijních pasáží v mysli vynoří také část Bílkovy tvorby, strukturou a kvalitou vrstevnatější, ale podstatou v mnoha ohledech stejně „naivně“ čisté, jako je ta Mayova.

Dnešní svět, ohrožený katastrofou vycházející opět z Orientu a založenou na tisíciletí trvající neschopnosti „národů Knihy“ se domluvit, by podobných Bílků a snůlů potřeboval mnoho. Nemáme-li dosud nové, vracejme se občas

pokorně k těm, kteří nám stále mohou pomoci výzvou k zamyšlení i ve chvíli, kdy již dávno odešli do zaslouženého Džinistánu.

Karel Deniš

Drobné zprávy

Společnost Františka Bílka chystá na leden 2017 **vydání drobné publikace „Jesličky Františka Bílka“**. Křest knihy s přednáškou o Bílkových jesličkách se uskuteční v Městské knihovně v Chýnově 23. ledna 2017 od 17 hod a následujících dnech ještě v Bílkově vile v Praze. Přesné datum bude oznámeno na webových stránkách SFB.

Akce k uctění 48. výročí sebeupálení J. Palacha „Pocta Janu Palachovi“ se bude konat za přítomnosti významných hostů 16. ledna 2017 od 15:15 hod v chrámu sv. Mikuláše na Staroměstském náměstí (vchod z náměstí Franze Kafky). Součástí vzpomínkové akce budou promluvy Janových přátel a pamětníků, k vidění bude dokumentární film Kristýny Vlachové „Poselství Jana Palacha“, satirické koláže „Protestkresby 68“ výtvarníka Pavla Hlavatého, obraz „Oběť“ malíře Jaroslava Šerých a další atributy. Vzpomínková expozice bude pro návštěvníky přístupná denně 10:00 – 16:00 až do 2. února 2017. Hlavním organizátorem a pořadatelem je Alena M. Kubíčková a Společnost přátel České Bible.

Společnost F. Bílka ve spolupráci se Společností A. Pammrové bude v lednu – únoru 2017 pořádat v Praze výstavu o mimořádné ženě, filosofce, spisovatelce a „poustevníci“ Anně Pammrové (1860 – 1945), se kterou si posledních 40 let svého života dopisoval O. Březina. **Výstava „ANNA PAMMROVÁ VE ŽĎÁRECKÝCH LESÍCH NA CESTĚ K ZAŘNÉMU CÍLI“** se bude konat v Galerii Josefa Adamce v Obci křesťanů, Na Špejchaře 3, Praha 7. Zahájení výstavy ve čtvrtek 19. ledna 2017 od 18 hod. Při zahájení promluví o Anně Pammrové autorka výstavy Milada Škárová. Výstava bude trvat do neděle 12. února 2017, otevírací dny neděle (12.00 – 16.00) a středy (15.00 – 18.00). Podrobnosti o výstavě najdete na webových stránkách SFB.

Společnost F. Bílka ve spolupráci s Galeríí hl. m. Prahy chystá na rok 2017 do Bílkovy vily v Praze **přednáškový cyklus „Přátelé Františka Bílka“**, který by měl pokračovat i v dalších letech a postupně představovat známé a především méně známé osoby z okruhu Bílkových přátel a jejich vztah

k Bílkovi. Ročně by se konalo asi pět přednášek časově rozprostřených do celého roku. V roce 2017 je v plánu představit některé duchovní (pelhřimovského děkana F. B. Vaňka, katolického kněze a básníka X. Dvořáka, faráře církve husitské K. Farského a B. V. Lohniského), malíře F. Ondrúška a Bílkovy přátele „z lidu“ učitele J. Trautese a rolníka J. Kašpárka. Přesná data přednášek budou oznámena během ledna na webových stránkách SFB, první přednáška se bude konat v únoru nebo březnu.

Od května do září 2016 uspořádala Galerie hl. m. Prahy v Městské knihovně v Praze **výstavu Neklidná figura. Expres v českém sochařství 1880-1914**. Přelom 19. a 20. století byl dobou pozoruhodného rozvoje českého sochařství. Mimořádná sociální objednávka portrétů, funerálních i velkých veřejných pomníků a dekorativních prací pro početné novostavby vedla k nástupu celých generací mladých sochařů. Zároveň vznikaly nové školní sochařské ateliéry v Hořicích, Bechyni (oba 1884) a v Praze (1885 UPŠ, 1896 ateliér sochařství na AVU), vznikl i Spolek výtvarných umělců Mánes, který si kladl za cíl pozvednout české umění na moderní evropskou úroveň.

Vedle řady známých i méně známých jmen (Myslbek, Mauder, Štursa, Kocián, Kafka, Vosmík, Procházka, Mařatka, Šaloun, Havlíček, Amort, Wilfert ml., Gutfreund, Sucharda ad.) nemohl chybět ani František Bílek, který byl zastoupen četnými svými ranými díly: Golgota – Hora Lebek, Golgota – Panna Maria, Orba je naší viny trest, Hlava Ukřižovaného, Jak doba modeluje svého básníka (náčrt k pomníku J. Zeyera), Mojžíš (sádrový model), Jan Hus – Strom, jenž bleskem zasažen, po věky hořel, Povětroň, Žal (model pro pomník V. B. Třebízského), model Národního pomníku pro Bílou horu a studie k tomuto pomníku, včetně několika plakátů a fotografických reprodukcí.

František Kožíšek představil vydanou **knihu Viléma Nečase „Bílek“ na výročním zasedání Společnosti Otokara Březiny** v sobotu 10. 9. 2016 v Jaroměřicích.

Konference o Jakubu Demlovi. Ve dnech 16. a 17. září 2016 se v Tasově, Demlově rodišti i místě jeho posledního odpočinku, konala mezinárodní konference a zároveň neformální setkání bohemistů, spisovatelů, literárních historiků, čtenářů a dalších zájemců o dílo Jakuba Demla nazvané „Cožpak jsem to chtěl, aby mne zařadili do literatury?“ aneb Jakub Deml a literární tradice. Jednalo se o první vědeckou demlovskou konferenci. Konferenci o knězi, spisovateli a básníku uspořádal Ústav pro českou literaturu AV ČR (hlavní organizátorkou akce byla Daniela Iwashita

z týmu pro výzkum korespondence J. Demla) ve spolupráci s několika školami a spolky.

V roce 2017 **bude uzavřeno Muzeum Otokara Březiny v Jaroměřicích**, protože bude procházet rekonstrukcí, aby bylo v důstojné podobě připraveno na oslavy kulatého výročí Březinova narození v roce 2018.

Pokud při svých cestách po republice navštívíte hřbitovy, abyste se podívali na Bílkova díla, a postupujete podle seznamu těchto děl v knize František Bílek (2000), pak upozorníme, že na jihozápadní Moravě již na dvě z těchto děl nenarazíte. Na hřbitově **v Litohoři u Moravských Budějovic** býval na hrobě Ignáce Kabelky bronzový reliéf od F. Bílka „Život je boj“, ale už na náhrobku z černého mramoru není, místo něj je tam dnes jen útlý kovový křížek. Z obavy před odcizením nechali majitelé hrobu reliéf sundat a mají ho doma (mimo Litohoř). Na hřbitově **v Nové Říši** bývala tři díla F. Bílka. Dvě z nich jsou stále na svých místech: malý medailón na hrobě premonstrátů a bronzový reliéf „Chválím Tebe-Otče-Pane nebe i země“ na hrobě Karla Vaško. Bohužel, třetí dílo, kamenná plastika „Dobrý pastýř“ na hrobě rodiny Pořískovy, bylo asi před 10-12 lety odcizeno a na náhrobku u levé hřbitovní zdi po něm zbyly jen dva kovové čepy.

Z básnické tvorby našich členů: Eva Červená

Klika

Mít kliku znamená
po vzdoru opět nalézt
dveře domova,
co stále
jistotu zázemí
a soudržnost skrývá.

Mít kliku

věští
bránu otevřenou
u BOHA
i pro toho,
kdo si to z lidského pohledu
vůbec
nezaslouží.

Stín

Průvodce,
který nezradí
a jehož přízeň trvá,
ať se děje
cokoliv.

Jeho obrys
věcně opisuje
originál.

Nic nezkrášluje
ani nehaní.

Jen to,
co je uvnitř
umně skrývá.

A my se smíme domýšlet,
že to je jen láska sama
v srdci člověka.

Mračna

Kalí
azurovou oblohu
a přece pohled na ně
přináší naději,
že vláha
se snese shůry
jako
požehnání
pro čas
budoucí.

Dopis

může být oblažením
v samotě,
ale i řešením,
když nemáme
dostatek odvahy
z očí do očí
vyřknout to,
co cítíme srdcem.

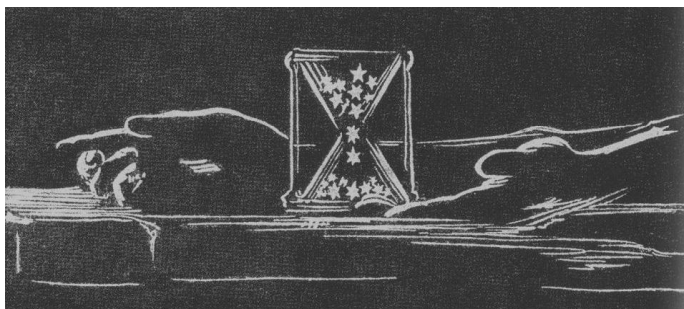
Jen aby adresát
uměl číst
mezi řádky.

(Mgr. Eva Červená je emeritní farářka Církve čs. husitské. Básně jsou ze sbírky „Jiskření mysli“ z r. 2001.)

*Pohled do vnitřku Bílkova chýnovského ateliéru, stav okolo roku 1985.
Foto: Jára Novotný.*

NEPRODEJNÉ

Pro své členy a příznivce vydává Společnost Františka Bílka v Praze
www.spol-fb.cz

Kontakt: Alena M. Kubičková, Křivenická 413/16, 18100 Praha 8

ISSN: 2464-5516

Vydáno v nákladu 100 ks

Redakční rada: František Kožíšek, Michal Kellner, Yveta Kožíšková

Jazyková korektura: Yveta Kožíšková

Administrace: Michal Kellner, Nad Buďánkami II. 12, 150 00 Praha 5

Příspěvky do Zpráv pošlete na: spolecnost.frantiska.bilka@gmail.com